

Original Research / Özgün Araştırma

Evaluation of Contraceptive Methods Used by Married Women of Reproductive Age

Üreme Çağındaki Evli Kadınların Kullandıkları Kontraseptif Yöntemlerin Değerlendirilmesi

Meltem Uğurlu¹, Bediye Öztaş², Gönül Kurt³

ABSTRACT

Purpose: The aim of the study was to determine the contraceptive methods used by married women in reproductive age and their reasons for preference. **Materials and Methods:** This descriptive and cross-sectional study was conducted online. The sample of the study consisted of 510 women of reproductive age whom there researchers could reach easily with their personal connections. Data collection form was transferred to the electronic environment via and the link was shared with women. The "Data Collection Form" created by there searchers was used for data collection and the data were collected electronically. For descriptive statistics; number, percent age and mean \pm standard deviation; for comparing discrete data Chi-Square test was used. **Results:**In the study, 81.6% of the women were found to use a contraceptive method, 62.5% of them were using modern methods and 19.2% traditional methods. The most common modern contraceptive methods used by women were condoms (32%) and intra-uterine devices (IUD) (23.1%), and the most common traditional method was with drawal (20.9%). More than half of the women (54.3%) stated that they did not receive family planning consultancy. Women's use of modern and traditional contraceptive methods was found to be significantly different according to their education level, working status, family income level and receiving family planning counseling. It was determined that the women who is secondary school graduates, not working, income is equivalent to expenses and receive Professional family planning counseling have used higher rates of modern family planning methods ($p<0.05$). **Conclusion:**Healthcare professionals should make positive contributions to the improvement of maternal and child health by facilitating Access to quality family planning and counseling services for women of reproductive age and increasing women's conscious choice of contraceptive methods and effective modern methods.

Key words: Family planning services, contraception, woman

ÖZET

Amaç: Bu araştırma ile üreme çağındaki evli kadınların kullandıkları kontraseptif yöntemlerin ve tercih etme nedenlerinin belirlenmesi amaçlanmıştır. **Gereç ve Yöntem:** Tanımlayıcı ve kesitsel tipteki bu çalışma çevrimiçi olarak yürütülmüştür. Araştırmanın örneklemini, araştırmacıların kişisel bağlantıları aracılığıyla kolayca örneklem yöntemi ile ulaşabildikleri ve üreme çağındaki olan 510 kadın oluşturmuştur. Veriler araştırmacılar tarafından oluşturulan "Veri Toplama Formu" ile elektronik ortamda toplanmıştır. Verilerin değerlendirilmesinde, tanımlayıcı istatistikler için sayı, yüzde ve ortalama±standart sapma; kesikli verilerin karşılaştırılmasında ki-kare testi kullanılmıştır. **Bulgular:** Araştırma kapsamındaki kadınların %81.6'sı herhangi bir kontraseptif yöntem kullanmaktadır. Kadınların %62.5'inin modern yöntemleri, %19.2'sinin ise geleneksel kontraseptif yöntemleri kullandığı belirlenmiştir. Kadınların en yüksek oranda kullandıkları modern kontraseptif yöntemlerin prezervatif (%32) ve rahim içi araç (RİA) (%23.1), geleneksel yöntemin ise geri çekme (%20.9) olduğu saptanmıştır. Kadınların %54.3'ü aile planlaması danışmanlığı almadığını belirtmiştir. Kadınların modern veya geleneksel kontraseptif yöntem kullanma durumları eğitim düzeyi, çalışma durumu, hane gelir düzeyi ve aile planlaması danışmanlığı alma durumlarına göre anlamlı derecede farklı bulunmuştur. Buna göre, ortaöğretim mezunu olan, çalışmayan, geliri giderine denk olan, aile planlaması danışmanlığı alan kadınların daha yüksek oranda modern kontraseptif yöntem kullandıkları belirlenmiştir ($p<0.05$). **Sonuç:** Üreme çağındaki kadınların kullandıkları kontraseptif yöntemlerin ve yöntem seçimlerini etkileyen faktörlerin belirlenmesi, aile planlaması hizmetlerinin planlanmasında yol gösterici olacak, etkili aile planlaması yöntemlerinin kullanılmasına, kaliteli aile planlaması hizmet sunumuna, anne ve çocuk sağlığının geliştirilmesine ve dolayısıyla toplum sağlığına katkı sağlayacaktır.

Anahtar kelimeler: Aile planlaması, kontrasepsiyon, kadın

Received / Geliş tarihi: 25.08.2020, Accepted / Kabul tarihi: 29.10.2020

¹ Sağlık Bilimleri Üniversitesi, Gülhane Sağlık Bilimleri Fakültesi, Ebelik Bölümü, Ankara-TÜRKİYE.

² Ankara Medipol Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Fakültesi, Hemşirelik Bölümü, Ankara-TÜRKİYE.

³ Sakarya Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Fakültesi, Ebelik Bölümü, Sakarya-TÜRKİYE.

*Address for Correspondence / Yazışma Adresi: Meltem Uğurlu, Sağlık Bilimleri Üniversitesi, Gülhane Külliyesi, Gülhane Sağlık Bilimleri Fakültesi, Ebelik Bölümü, Emrah Mah. 06018 Etilik/Keçiören/Ankara-TÜRKİYE.

E-mail: meltemugurlu17@gmail.com

Uğurlu M, Öztaş B, Kurt G. Üreme Çağındaki Evli Kadınların Kullandıkları Kontraseptif Yöntemlerin Değerlendirilmesi. TJFMPC, 2020;14(4): 666-675.

DOI: 10.21763/tjfm.785577

GİRİŞ

Kontrasepsiyon ovulasyon, fertilizasyon ve implantasyonun engellenmesi yoluyla gebeliğin önlenmesidir. Kontraseptif yöntem kullanımı ile her yıl yaklaşık 230 milyon doğumun önlenildiği bildirilmektedir.¹Günümüzde kontrasepsiyonun sağlanmasında; kadın ve erkek kondomu, oral kontraseptif, rahim içi araç (RİA), kadın ve erkek sterilizasyonu (tüp ligasyon ve vazektomi), enjeksiyon, deri altı implant, diyafram ve acil kontrasepsiyon gibi çeşitli modern yöntemler yer almaktadır.^{1,2}Bu yöntemler dışında takvim yöntemi, geri çekme, emzirme ile korunma gibi geleneksel yöntemler de bulunmaktadır.^{2,3}

Aile planlaması, istenmeyen gebeliklerin önlenmesinde birincil strateji olup, anne ve çocuk sağlığının geliştirilmesi ve kontrollü nüfus artışının sağlanması açısından önemlidir. Bu kapsamda 1994 yılında Kahire’de düzenlenen Uluslararası Nüfus ve Kalkınma Konferansı’nda kadın sağlığının iyileştirilmesi için aile planlamasının önemi vurgulanmış ve anne ölümleri üzerine olan etkilerinin fark edilmesiyle aile planlaması daha fazla kabul görmeye başlamıştır.³⁻⁵Aile planlaması, çiftlerin istenmeyen gebeliklerden kaçınmalarını, iki gebelik arasındaki süreyi planlamalarını, yaşları ve sosyoekonomik koşulları doğrultusunda sahip olmak istedikleri çocuk sayısına karar vermelerini sağlayan bir uygulamadır.⁶Ülkemizde Türkiye Nüfus ve Sağlık Araştırmaları (TNSA) 2018 yılı verilerine göre; 15-49 yaş arasındaki halen evli kadınların %49’u modern aile planlaması yöntemlerini, %21’i ise geleneksel yöntemleri kullanmaktadır. TNSA 2018 yılı verilerinde, TNSA 2013 yılı verilerine göre modern yöntem kullanımında artış, geleneksel yöntem kullanımında azalma olmasına rağmen, halen aile planlaması yöntemi kullanmayanların oranının %30 olduğu belirlenmiştir. Kadınların %12’sinin ise doğumları sonlandırmak veya iki doğum arasındaki süreyi uzatmak istediği halde herhangi bir aile planlaması yöntemi kullanmadığı belirtilmiştir.^{7,8}

Gelişmekte olan ve aile planlaması yöntemlerini etkili bir şekilde kullanmayan ülkelerde aşırı doğurganlık, riskli gebelikler, anne ve çocuk sağlığına ilişkin sorunlar daha yüksek oranda görülmektedir.⁴Kanıtlar iki yıldan daha kısa aralıklarla doğan çocuklarda yaşamın ilk yılındaki ölüm riskinin, iki yıl aradan sonra doğan çocuklara göre iki kat daha fazla olduğunu göstermektedir.⁹ Her yıl gebe kalan yaklaşık 190 milyon kadından 50 milyonu istenmeyen gebelikleri sonlandırmak için kürtaj yaptırmaktadır. Kürtaja bağlı gelişen komplikasyonlar ise anne ölümlerinin yaklaşık %13’ünün oluşturmaktadır. Yalnızca kontraseptif yöntem kullanımı ile anne ölümlerinin %44’ünün azaltılabileceği gösterilmiştir.⁵Bu sebeplerden

dolayı anne ve çocuk sağlığını geliştirmek ve dolaylı olarak toplum sağlığına katkı sağlamak için etkili bir aile planlaması yöntemi tercih edilmesi ve kullanılması önem taşımaktadır.^{3,10}

Kadınların kontraseptif yöntem ihtiyaçları ve tercihleri üreme çağı boyunca değişiklik göstermektedir. Bu tercihleri, gelecekteki gebelik planı, sağlık problemleri, yöntemin sağlığı açısından risk oluşturma durumu, yan etkileri, cinsel yolla bulaşan hastalıklara karşı koruyuculuğu ve yöntemi bıraktığında doğurganlığın geri dönüş hızı gibi çeşitli faktörlerden etkilenmektedir.¹⁰⁻¹²Kadınların modern yöntem tercih etme durumlarının ise ailenin ekonomik durumu, eğitim düzeyi, dini inançları, yaşayan çocuk sayısı, hizmet alımı ve içeriği gibi sosyodemografik ve sosyoekonomik faktörlerden etkilendiği bildirilmektedir.^{1,2,4}

Bu veriler ışığında üreme çağındaki kadınların kullandıkları kontraseptif yöntemler ve tercih etme nedenlerinin periyodik olarak belirlenmesi, sağlık profesyonellerinin kaliteli ve etkin aile planlaması hizmeti sunması, etkili yöntem kullanımının yaygınlaştırılması, istenmeyen gebeliklerin önlenmesi, anne ve çocuk sağlığının geliştirilmesi açısından önem taşımaktadır. Bu araştırma ile üreme çağındaki evli kadınların kullandıkları kontraseptif yöntemler, tercih etme nedenlerinin belirlenmesi ve sosyodemografik faktörlerle ilişkisinin değerlendirilmesi amaçlanmıştır. Bu amaçla yapılan çalışmada aşağıdaki sorulara yanıt aranmıştır.

1. Üreme çağındaki evli kadınların kullandıkları kontraseptif yöntemler ve tercih etme nedenleri nelerdir?
2. Üreme çağındaki evli kadınların kontraseptif yöntem kullanma durumlarını etkileyen faktörler nelerdir?

GEREÇ VE YÖNTEM

Tanımlayıcı ve kesitsel tipteki bu çalışma 15 Mayıs-15 Temmuz 2020 tarihleri arasında çevrimiçi olarak yürütülmüştür. Araştırmanın örneklem grubunu bu tarihler arasında araştırmacıların kişisel bağlantıları ile ülke genelinde ulaşabildikleri, araştırmaya katılmaya gönüllü olan ve araştırmaya dahil edilme kriterlerine uyan toplam 510 kadın oluşturmuştur. Kolayda ve kartopu örnekleme yöntemlerinin birlikte kullanıldığı çalışmada, katılımcılardan dahil edilme kriterlerine uyan tanıdıkları diğer kişileri de çalışmaya davet etmeleri istenmiştir. Veri toplama formunun ilk açılışında katılımcılara çalışma ile ilgili bilgi verilmiş ve formu doldurmalarının çalışmaya katılmayı kabul ettikleri anlamına geldiği belirtilmiştir. Araştırmaya, 18-49 yaş arası üreme çağındaki, evli olan ve çalışmaya katılmaya gönüllü kadınlar dahil edilmiştir.

Veri Toplama Araçları

Verilerin toplanmasında araştırmacılar tarafından literatür doğrultusunda hazırlanan veri toplama formu kullanılmıştır.^{6,12,13} Veri toplama formu, iki bölüm ve toplam 15 sorudan oluşmaktadır. Formun birinci bölümü kadınların yaşı, kendisinin ve eşinin eğitim durumu, çalışma durumu, hane gelir düzeyi, kronik hastalık durumu ve sigara içme durumu gibi sosyodemografik özelliklerini belirlemeye yönelik 8 sorudan oluşmaktadır. Formun ikinci bölümü ise kadınların kontraseptif yöntem kullanma durumları, kullandıkları kontraseptif yöntem, bu yöntemi tercih etme nedenleri, kullandığı yönteme ilişkin bilgi düzeyi, yöntem kullanmıyor ise nedenleri ve aile planlaması danışmanlığı alma durumlarını değerlendirmeye yönelik toplam 7 sorudan oluşmaktadır.

Veri Toplama

Uygulama öncesi veri toplama formunun anlaşılabilirliğini değerlendirmek amacıyla 10 kadın ile ön uygulama yapılmıştır. Ön uygulama sonucunda veri toplama formunda yer alan iki sorunun anlaşılabilirliğini sağlamak için kelime düzeltmesi yapılmış ve forma son şekli verilmiştir. Ön uygulama yapılan kadınlar örneklem kapsamında değerlendirilmemiştir.

Araştırma verileri, veri toplama formu Google Form aracılığıyla oluşturulduktan sonra bağlantı adresinin katılımcılar ile paylaşılmasıyla toplanmıştır. Çalışmaya katılmaya gönüllü katılımcılar formu doldurmuştur. Her bir katılımcının formu doldurması ortalama 5-10 dakika sürmüştür.

Etik İlkeler

Araştırmaya başlamadan önce etik kurul onayı (Sayı:74791132-109/332, Tarih:13.05.2020) alınan çalışma Helsinki Deklarasyonu prensiplerine uygun olarak yürütülmüştür. Formun ilk bölümünde araştırmacının amacı ile ilgili hazırlanan açıklayıcı bilgiler verildikten sonra çalışmaya devam etmek isteyen katılımcıların “çalışmaya katılmayı kabul ediyorum” seçeneğini işaretlemeleri istenmiştir. Bu seçeneği işaretleyerek formu tamamlayan katılımcıların çalışmaya katılmaya gönüllü olduğu kabul edilmiştir.

İstatistiksel Analiz

Google Form aracılığı ile elde edilen veriler Microsoft Excell programına indirildikten sonra

SPSS (IBM Corporation, Armonk, New York, ABD) veri analizi programına aktararak değerlendirilmiştir. Tanımlayıcı istatistikler için sayı, yüzde ve ortalama±standart sapma kullanılmıştır. Kesikli verilerin istatistiksel açıdan karşılaştırılması için ki-kare testi kullanılmıştır. İstatistiksel anlamlılık değeri $p<0.05$ olarak kabul edilmiştir.

BULGULAR

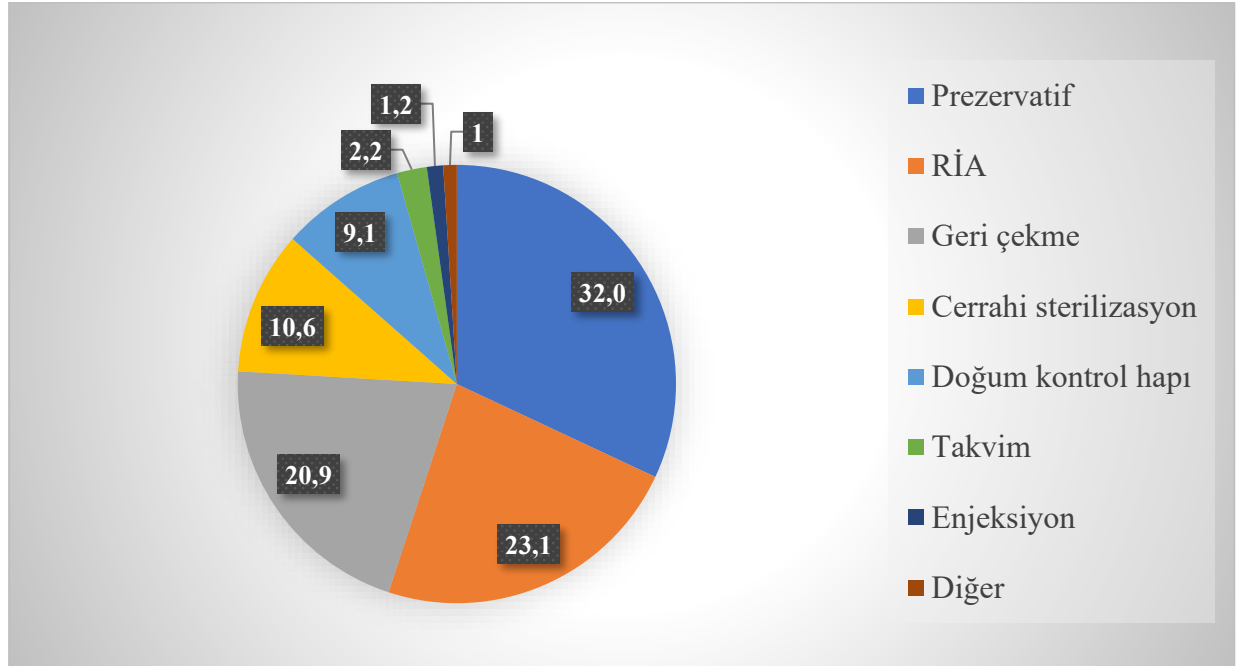
Kadınların sosyodemografik özelliklerine ilişkin bulgular Tablo 1’de verilmiştir. Kadınların yaş ortalaması 36.36 ± 7.50 olup, %56.7’si 35 yaş ve üzerindedir. Kadınların %39.6’sı ve eşlerinin %48.3’ü üniversite ve üzeri eğitim düzeyindedir. Kadınların %54.1’inin çalışmadığı ve %73.5’inin gelirinin giderine denk olduğu belirlenmiştir. Kadınların %82.4’ünün kronik bir hastalığının bulunmadığı ve %71.4’ünün sigara içmediği belirlenmiştir (Tablo 1).

Kadınların kullandıkları kontraseptif yöntemler Grafik 1’de verilmiştir. Kontraseptif yöntem olarak kadınların %32’si prezervatif, %23.1’i RİA, %20.9’u geri çekme, %10.6’sı cerrahi sterilizasyon, %9.1’i doğum kontrol hapsi, %2.2’si takvim yöntemi ve %1.2’si enjeksiyon kullandıklarını belirtmiştir (Grafik 1).

Kadınların kontraseptif yöntem kullanma durumları, kullandıkları yöntem, tercih nedenleri ve aile planlaması danışmanlığı alma durumlarına ilişkin bulgular Tablo 2’de verilmiştir. Araştırmaya katılan kadınların %62.4’ünün modern kontraseptif yöntem, %19.2’sinin geleneksel yöntem kullandığı ve %18.4’ünün herhangi bir kontraseptif yöntem kullanmadığı saptanmıştır. Modern kontraseptif yöntem kullanan kadınların %41.8’i prezervatif, %30.2’si RİA kullandığını belirtmiştir. Geleneksel kontraseptif yöntem kullanan kadınların %88.8’inin geri çekme yöntemini kullandığı belirlenmiştir. Kadınların %39.4’ü gebelik planladığı, %19.1’i gebe olduğu için kontraseptif bir yöntem kullanmadığını ifade etmiştir. Kadınların %45.7’sinin aile planlaması danışmanlığı aldığı ve bu kadınların %48.1’inin danışmanlık hizmetini aile sağlığı merkezinde aldığı belirlenmiştir. Kadınların en son kullandıkları yönteme ilişkin bilgi düzeyi puan ortalaması 10 puan üzerinden 7.79 ± 1.95 olarak hesaplanmıştır (Tablo 2).

Tablo 1. Kadınların sosyodemografik özellikleri (n=510)			
		n	%
Yaş	35 yaş altı	221	43.3
	35 yaş ve üzeri	289	56.7
	Ortalama±SS	36.36±7.50	
Eğitim durumu	İlköğretim	177	34.7
	Lise	131	25.7
	Üniversite ve üzeri	202	39.6
Kadınların eşlerinin eğitim durumu	İlköğretim	142	27.8
	Lise	122	23.9
	Üniversite ve üzeri	246	48.3
Çalışma durumu	Çalışan	234	45.9
	Çalışmayan	276	54.1
Hane gelir düzeyi	Gelir giderden az	58	11.4
	Gelir gidere denk	375	73.5
	Gelir giderden fazla	77	15.1
Kronik hastalık durumu	Var	90	17.6
	Yok	420	82.4
Mevcut kronik hastalıklar (n=90)*	Hipertansiyon	33	36.7
	Diyabetes mellitus	7	7,8
	Astım	12	13.3
	KOAH	9	10,0
	Hipotiroidi	7	7,8
	Diğer (Multiple skleroz, akdeniz ateşi, epilepsi, romatizma, migren, sedef, allerji)	22	24,4
Sigara içme durumu	İçiyor	146	28.6
	İçmiyor	364	71.4

*Yüzdeler “n” üzerinden hesaplanmıştır.

Grafik 1. Kadınların kullanmakta olduğu kontraseptif yöntemler

Tablo 2. Kadınların kontraseptif yöntem kullanma durumları, kullandıkları yöntem, tercih nedenleri ve aile planlaması danışmanlığı alma durumları

		n	%
Kontraseptif yöntem kullanma durumu	Modern yöntem kullanan	318	62.4
	Geleneksel yöntem kullanan	98	19.2
	Yöntem kullanmayan	94	18.4
Kullanılan modern kontraseptif yöntemler (n=318)*	Prezervatif	133	41.8
	RİA	96	30.2
	Hap	38	12.0
	Cerrahi sterilizasyon	44	13.8
	Enjeksiyon	5	1.6
	İmplant	2	0.6
Kullanılan geleneksel kontraseptif yöntemler (n=98)*	Geri çekme	87	88.8
	Takvim	9	9.2
	Emzirme	2	2.0
Kontraseptif yöntem kullanmama nedenleri (n=94)*	Gebelik planlaması	37	39.4
	Menopoz	16	17.0
	Gebe olma	18	19.1
	İnfertilite	14	14.9
	Diğer (Ameliyat, tedavi görme, cinsel ilişki yaşamaması veya az sayıda cinsel ilişki yaşamaması)	9	9.6
	Aile planlaması danışmanlığı alma durumu (n=510)	Alan	233
Almayan		277	54.3
Aile planlaması danışmanlığı alınan yer (n=233)*	Hastane/aile planlaması birimi	100	42.9
	Aile sağlığı merkezi	112	48.1
	Lisans eğitimi sırasında	21	9.0
Kullanmakta olduğu kontraseptif yönteme ilişkin bilgi düzeyi puan ortalaması (n=510)		7.79±1.95	(min:0,max:10)

*Yüzdeler "n" üzerinden hesaplanmıştır

Kadınların kullanmakta oldukları kontraseptif yöntemleri tercih etme nedenleri ve kullanma süreleri Tablo 3'de verilmiştir. Prezervatif kullanan kadınlar bu yöntemi tercih etme nedenlerini koruyuculuğuna güvenme (%49.6), sağlık açısından risk oluşturmaması (%48.1) ve kullanımının rahat/kolay olması (%38.3) olarak belirtmişlerdir. RİA kullanan kadınlar ise; %75'i koruyuculuğuna güvendiği, %45.8'i kullanımı rahat/kolay olduğu için bu yöntemi tercih ettiğini belirtmiştir. Oral kontraseptif kullanan kadınların %57.9'unun koruyuculuğuna güvendiği, %52.6'sının kullanımı rahat/kolay olduğu, %42.1'inin ise menstrüel siklusu düzenlediği için bu yöntemi tercih ettiğini belirtmiştir. Cerrahi sterilizasyon kullanan kadınların %97.7'si koruyuculuğuna güvendiği için, geri çekme yöntemi kullanan kadınların %52.9'u eşi istediği için ve takvim yöntemini kullanan kadınların %44.4'ü sağlık açısından herhangi bir risk oluşturmadığı için kullandıkları yöntemi tercih ettiklerini belirtmiştir. Kadınların kullanmakta oldukları kontraseptif yöntemleri sırasıyla prezervatif:5.79±4.93, RİA: 6.01±5.50, oral kontraseptif: 3.32±3.39, cerrahi sterilizasyon: 7.02±5.78, geri çekme: 5.22±3.69, takvim yöntemi:

5.11±5.60 yıldır kullandıkları saptanmıştır (Tablo 3).

Kadınların bazı sosyodemografik özelliklerine göre modern ve geleneksel kontraseptif yöntem kullanma durumları arasındaki ilişki Tablo 4'te verilmiştir. Ortaöğretim mezunu olan ($\chi^2=6.147$, $p=0.046$), çalışmayan ($\chi^2=8.336$, $p=0.004$), geliri giderine denk olan ($\chi^2=8.335$, $p=0.015$), aile planlaması danışmanlığı alan ($\chi^2=10.762$, $p=0.001$) kadınların daha yüksek oranda modern kontraseptif yöntem kullandıkları belirlenmiştir. Kadınların yaş, eşinin eğitim düzeyi, kronik hastalık ve sigara içme durumuna göre modern veya geleneksel kontraseptif yöntem kullanma durumları arasında istatistiksel olarak anlamlı fark bulunmamıştır ($p>0.05$; Tablo 4).

Tablo 3. Kadınların kullanmakta oldukları kontraseptif yöntemleri tercih etme nedenleri ve kullanma süreleri

	Prezervatif		RİA		Oral Kontraseptif		Cerrahi Sterilizasyon		Geri çekme yöntemi		Takvim yöntemi	
	(n=133)		(n=96)		(n=38)		(n=44)		(n=87)		(n=9)	
Tercih etme nedenleri	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%
Hemen bırakılabilmesi	19	14.3	13	13.5	11	28.9	-	-	8	9.2	3	33.3
Temiz ve hijyenik olması	31	23.3	3	3.1	3	7.9	-	-	7	8.0	-	-
Ekonomik ve kolay ulaşılabilir olması	33	24.8	11	11.5	3	7.9	-	-	16	18.4	2	22.2
Sağlık açısından risk oluşturmaması	64	48.1	19	19.8	6	15.8	9	20.5	34	39.1	4	44.4
Eşin istemesi	22	16.5	7	7.3	2	5.3	5	11.4	46	52.9	-	-
Menstrüel siklusu düzenlemesi	-	-	9	9.4	16	42.1	-	-	-	-	-	-
Koruyuculuğuna güvenme	66	49.6	72	75.0	22	57.9	43	97.7	18	20.7	3	33.3
Kendine daha uygun olduğunu düşünme	19	14.3	20	20.8	12	31.6	4	9.1	10	11.5	-	-
Kullanımının rahat/kolay olması	51	38.3	44	45.8	20	52.6	17	38.6	15	17.2	1	11.1
İlişkiyi kesintiye uğratmaması	-	-	12	12.5	10	26.3	9	20.5	5	5.7	-	-
Kontraseptif yöntem kullanma süresi (yıl)	5.79±4.93		6.01±5.50		3.32±3.39		7.02±5.78		5.22±3.69		5.11±5.60	

RİA: Rahim içi araç

Katılımcılar birden fazla yanıt verdiği için n katlanmıştır.

Tablo 4. Kadınların bazı sosyodemografik özelliklerine göre modern ve geleneksel kontraseptif yöntem kullanmadurumlarının karşılaştırması

Sosyodemografik değişkenler		Geleneksel yöntem (n=98)		Modern yöntem (n=318)		χ^2	p
		n	%	n	%		
Yaş	< 35 yaş	35	19.5	145	80.5	2.981	0.084
	≥ 35 yaş	63	26.7	173	73.3		
Eğitim durumu	Ortaöğretim	28	18.2	126	81.8	6.147	0.046
	Lise	22	21.8	79	78.2		
	Üniversite ve üstü	48	29.8	113	70.2		
Kadının eşinin eğitim durumu	Ortaöğretim	23	19.0	98	81.0	5.428	0.066
	Lise	19	19.0	81	81.0		
	Üniversite ve üstü	56	28.7	139	71.3		
Kadının çalışma durumu	Çalışan	56	30.3	129	69.7	8.336	0.004
	Çalışmayan	42	18.2	189	81.8		
Gelir durumu	Gelir giderden az	17	32.7	35	67.3	8.335	0.015
	Gelir gidere denk	60	19.9	242	80.1		
	Gelir giderden fazla	21	33.8	41	66.2		
Kronik hastalık	Var	13	17.1	63	82.9	2.150	0.143
	Yok	85	25.0	255	75.0		
Sigara içme durumu	İçiyor	34	27.6	89	72.4	1.618	0.203
	İçmiyor	64	21.8	229	78.2		
Aile planlaması danışmanlığı alma durumu	Alan	32	16.3	164	83.7	10.762	0.001
	Almayan	66	30.0	154	70.0		

χ^2 : Ki-kare testi

TARTIŞMA

Bu çalışmada kadınların %81.6'sı kontraseptif bir yöntem kullanmakta olup, %62.5'i modern yöntemleri ve %19.2'si geleneksel yöntemleri kullanmaktadır. Ülkemizde TNSA verilerine göre 15-49 yaş arası kontraseptif yöntem kullanan kadınların oranı 2013 yılına kadar önemli bir artış göstererek %74'e ulaşmış, ancak bu oran 2018 yılında %70'e düşmüştür. Modern yöntemlerin kullanımı ise son 30 yılda sürekli artış göstererek %49'a yükselirken, geleneksel yöntem kullanımı ise %21'e düşmüştür.^{7,8}Konya, Erzurum ve Çorum'da yapılan benzer çalışmalarda kadınların kontraseptif yöntem kullanımının %52.5-84.9 arasında olduğu, modern yöntem kullanımının %48.2-71.4 ve geleneksel yöntem kullanımının %13.5-29.5 arasında olduğu belirlenmiştir.^{6,12,14}Şantaş ve ark.'nın 1993-2013 yıllarını arasında gerçekleştirilen TNSA verilerini incelediği çalışmada, Türkiye'de modern yöntem kullanım oranının yıllara göre giderek arttığı ve bu artışta sağlıkta dönüşüm programı ve temel sağlık hizmetleri kapsamında sunulan aile hekimliği sistemi uygulamasının etkili olduğu belirtilmiştir.¹⁵Dünya Bankasının 2017 yılı verilerine göre dünyada 15-49 yaş arası kadınların kontraseptif yöntem kullanma oranı %59.8'dir.¹⁶Mısır'da ve Suudi Arabistan'da yapılan çalışmalarda ise kadınların kontraseptif yöntem

kullanma oranı %38.3 ve %45 olarak belirlenmiştir.^{17,18}Kanada'da üreme çağındaki kadınların %60.4'ünün her zaman kontraseptif yöntem kullandığı saptanmıştır.¹⁹Kuzey Avrupa ülkelerinde gerçekleştirilen bir çalışmada ise en yüksek oranda kontraseptif yöntem kullanımının sırasıyla Danimarka (%42), İsveç (%41) ve Finlandiya'da (%40) olduğu belirlenmiştir.²⁰Bu bulgular doğrultusunda ülkemizde kadınların kontraseptif yöntem kullanma oranının dünya genelinden yüksek olduğu görülmektedir. Çalışma bulgularımız bu sonucu destekler niteliktedir. Bu durumun ülkemizde aile planlaması hizmetlerini iyileştirmeye yönelik düzenlenen yasalar, aile planlaması hizmetlerinin ücretsiz ve erişilebilir olması, toplumun kontraseptif yöntemler hakkında özellikle birinci basamak sağlık hizmeti verilen kuruluşlardaki sağlık personeli tarafından bilgilendirilmesi ve danışmanlık verilmesinden kaynaklandığı değerlendirilmektedir. Bu çalışmada aynı zamanda kadınların modern kontraseptif yöntem kullanma oranlarının ülke genelinden daha yüksek olduğu görülmüştür. Bu sonuç kadın sağlığının iyileştirilmesi açısından önemli bir bulgu olup, bu durumun araştırma kapsamındaki kadınların sosyodemografik ve kültürel özelliklerinden ve bölgesel farklılıklardan kaynaklandığı düşünülmektedir.

TNSA 2013 yılı verilerine göre yöntem kullanmayan kadınların oranı %27 iken, bu oran TNSA 2018 yılı verilerine göre %30'a yükselmiştir.^{7,8} Araştırmamızda ise yöntem kullanmayan kadınların oranı %19.2 olarak belirlenmiştir. Konya'da yapılan bir çalışmada yöntem kullanmayan kadınların oranı %15.1, Nijerya'da ve Suudi Arabistan'da yapılan çalışmalarda ise sırasıyla %22.8 ve %45.5 olarak belirlenmiştir.^{12,18,21} Araştırmamızda kadınlar yöntem kullanmama nedenlerini en yüksek oranda çocuk isteği, gebelik, menopoz ve infertilite olarak belirtmiştir. Kutlu ve arkadaşlarının çalışmasında da kadınların yöntem kullanmama nedenlerinin benzer olduğu görülmüştür.¹² Kadınlar yöntem kullanmama nedenlerini Nijerya'da yapılan bir çalışmada en yüksek oranda yöntem hakkında yeterince bilgi verilmemesi ve yan etkileri nedeniyle, Çorum'da yapılan bir çalışmada ise ihmal/önemsememe ve eşinin istememesi olarak belirtmişlerdir.^{14,21} Bu sonuçlar doğrultusunda, çalışmamızda yöntem kullanmayan kadınların gerekçe olarak bilgi eksikliği veya ihmal gibi nedenler yerine gebelik ve menopoz gibi kontraseptif yöntem kullanımına gereksinim duyulmayan fizyolojik sebepleri belirtmeleri olumlu olarak değerlendirilmektedir.

Çalışmamızda kadınların en yüksek oranda kullandıkları modern kontraseptif yöntemler prezervatif ve RİA, geleneksel yöntem ise geri çekme olarak belirlenmiştir. Ülkemizde yapılan TNSA sonuçları ve farklı bölgelerde yapılan araştırma sonuçlarına göre kadınların en çok kullandıkları modern yöntemler prezervatif ve RİA, en sık kullandıkları geleneksel yöntem ise geri çekme olarak saptanmıştır.^{6,8,12,13,22,23} Suudi Arabistan, Etiyopya ve Mısır'da konu ile ilgili yapılan çalışmalarda kadınların en sık kullandıkları modern yöntemlerin başında enjeksiyon, implant, doğum kontrol hapı ve RİA geldiği görülmüştür.^{4,17,21} Ülkemizde en sık kullanılan modern yöntemlerin diğer ülkelerden farklılık göstermesinin nedenlerinin; ülkelerin aile planlaması yöntemleri hakkında izlediği politikalar, bölgesel ve kültürel farklılıklar, dini inançlar ve sosyoekonomik faktörlerden kaynaklı olabileceği düşünülmektedir.^{2,6,24}

Araştırmamıza katılan kadınlar kullandıkları kontraseptif yöntemlere ilişkin bilgi düzeylerini yeterli olarak değerlendirmelerine rağmen, bu kadınların yarısından fazlasının aile planlaması danışmanlığı almadıkları belirlenmiştir. Çalışma bulgumuzun aksine ülkemizdeki aile planlaması yöntemleri hakkında kadınların bilgi düzeylerinin değerlendirildiği sistematik bir derlemede kadınların bilgi düzeylerinin düşük olduğu ve aile planlaması yöntemlerini etkili bir şekilde kullanmadıkları belirtilmiştir.¹⁰ Kadınların konuya ilişkin bilgi düzeylerini yeterli olarak değerlendirmeleri, profesyonel aile planlaması danışmanlığı hizmeti almaları konusunda bir engel olarak değerlendirilebilir. Kadınların aile planlaması hizmetlerine ulaşımının kolaylaştırılması ve bu hizmet kapsamında, teknolojinin

bilgiye ulaşım konusunda getirdiği avantaj ve dezavantajlar göz önünde bulundurularak doğru ve güvenli bilgi erişim kaynaklarına nasıl ulaşılacağı konusuna da değinilmesinin önemli olduğu düşünülmektedir.

Çalışmamızda modern yöntemlerden prezervatif, RİA, oral kontraseptif, cerrahi sterilizasyon yöntemlerini kullanan kadınlar bu yöntemleri en sık tercih etme nedenlerini, "koruyuculuğuna güvenme" ve "kullanımının kolay/rahat olması" şeklinde belirtmiştir. Geri çekme yöntemi ile korunan kadınlar ise bu yöntemi en sık tercih etme nedenlerini, "eşinin bu yöntemi kullanmak istemesi" ve "sağlığı açısından risk oluşturmaması" olarak belirtmiştir. Yapılan çalışmalarda çoğunlukla benzer sonuçlar elde edilmiştir.^{12,21} Aile planlaması danışmanlığı hizmetleri verilirken kadınların yöntem seçiminde en çok güvenilir (gebe kalma riski olmayan), kullanımı rahat/kolay ve sağlığı açısından risk oluşturmayan yöntemleri tercih ettikleri göz önünde bulundurulmalıdır. Aynı zamanda eşlerin de danışmanlık sürecine dahil edilmesi modern ve etkili yöntemlerin kullanımının artırılmasında etkili olacaktır.

Bu çalışmada kadınların eğitim düzeyine ve çalışma durumuna göre yöntem seçimleri arasında anlamlı ilişki olduğu ve buna göre, ortaöğretim mezunu olan ve çalışmayan kadınların daha yüksek oranda modern kontraseptif yöntem kullandıkları belirlenmiştir. Dinç ve arkadaşları 40 yaş üstü kadınlar ile yaptıkları çalışmada ileri analiz sonucunda ortaöğretim mezunu olmanın modern aile planlaması yöntemi kullanma durumunu üzerinde anlamlı etkiye sahip olduğunu belirlemiştir.²⁵ TNSA sonuçları ile farklı bölgelerde ve ülkelerde yapılan çeşitli çalışmalarda eğitim düzeyinin artmasıyla birlikte modern yöntem kullanımının olumlu yönde etkilendiği belirlenmiştir.^{2,6,8,12,17,26} Yapılan çalışmalarda çalışan kadınların modern kontraseptif yöntem kullanımının çalışmayan kadınlara göre daha yüksek olduğu belirlenmiştir.^{2,6,17,25,26} Çalışmamızda ortaöğretim mezunlarında ve çalışmayan kadınlarda literatürden farklı olarak modern yöntem kullanımının daha yüksek olmasının nedeni; bilgiye ulaşım kaynaklarının çeşitliliği ve kolaylığı veya fazla sayıda çocuk sahibi olmanın getireceği ekonomik yükü azaltmak için olabileceği düşünülmektedir.

Kadınların hane gelir düzeyine göre yöntem seçimleri arasında anlamlı ilişki olduğu ve buna göre; geliri giderine denk olan kadınların daha yüksek oranda modern kontraseptif yöntem kullandıkları belirlenmiştir. TNSA 2018 verilerine göre hane refah düzeyi arttıkça modern yöntem kullanımı artmaktadır.⁸ Asresie ve arkadaşları ile Abdel-Salam ve arkadaşları tarafından yapılan çalışmalarda kadınların gelir durumu ile yöntem kullanma durumları arasında ilişki olduğu, gelir düzeyi arttıkça yöntem kullanma oranının arttığı belirlenirken, Çalikoğlu ve arkadaşlarının çalışmasında gelir düzeyi yüksek olan kadınların modern yöntem kullanma oranının daha yüksek olduğu saptanmıştır.^{4,6,18} Kutlu ve

arkadaşları ise ekonomik statü ile modern yöntem kullanımı arasında ilişki saptamamıştır.¹² Literatürde konuya ilişkin farklı sonuçlar yer almaktadır.

Kadınların profesyonel aile planlaması danışmanlığı alma durumuna göre yöntem seçimleri arasında anlamlı ilişki olduğu, buna göre aile planlaması danışmanlığı alan kadınların daha yüksek oranda modern kontraseptif yöntem kullandıkları belirlenmiştir. Asresie ve arkadaşları yaptıkları çalışmada kadınların bir sağlık kuruluşuna başvurma durumları ile yöntem kullanma durumları arasında ilişki olduğu ve sağlık kuruluşuna başvuranların daha fazla kontraseptif yöntem kullandığı belirlenmiştir.⁴ Aile planlamasına ilişkin danışmanlık olarak tüm yöntemler hakkında bilgi sahibi olan bireylerin modern yöntem kullanımındaki artış beklenen bir sonuçtur.

Kadınların yaşı, eşinin eğitim düzeyi, kronik hastalık ve sigara içme durumuna göre yöntem seçimleri arasında istatistiksel olarak anlamlı fark bulunmamıştır. Yapılan bazı çalışmalarda sonuçlarımıza benzer şekilde kadınların yaşı ile yöntem tercih etme durumları arasında ilişki olmadığı belirlenmiştir.^{4,6,12} Ancak sonuçlarımızdan farklı olarak bazı çalışmalarda eşin eğitim düzeyi arttıkça modern yöntem kullanımında artış olduğunu belirleyen çalışmalar yer almaktadır.^{2,12} Sonuçlar arasındaki farklılıkların örneklem gruplarının sosyodemografik ve kültürel özelliklerinden kaynaklanabileceği değerlendirilmektedir.

SONUÇ

Çalışmada kapsamındaki yaklaşık her beş kadından dördünün herhangi bir kontraseptif yöntem kullandığı ve bu kadınların en yüksek oranda modern kontraseptif yöntemleri kullandıkları saptanmıştır. Kadınların kullandıkları kontraseptif yöntemleri tercih etme nedenleri en yüksek oranda koruyuculuğuna güvenme, sağlık açısından risk oluşturmaması ve kullanımının rahat/kolay olmasıdır. Kontraseptif yöntem kullanma durumunu, aile planlaması danışmanlığı alma, eğitim, çalışma durumu ve hane geliri gibi değişkenlerin etkilediği belirlenmiştir.

Üreme çağındaki kadınların kullandıkları kontraseptif yöntemlerin sağlık çalışanları tarafından belirlenmesi, kullanılan yöntemin etkin bir yöntem olup olmadığının tespit edilmesi ve bu doğrultuda etkili bir eğitim ve danışmanlık hizmetinin duruma özgü planlanarak sunulması açısından önemlidir. Böylelikle kadınların etkin/modern kontraseptif yöntem kullanma oranlarında artış sağlanabilir. Bu durum ise istenmeyen ve riskli gebeliklerin azalmasına, aşırı doğurganlığın önlenmesine ve buna bağlı olarak gelişebilecek sağlık sorunlarının azaltılmasına katkı sağlayacaktır. Aynı zamanda aşırı doğurganlık ve riskli gebeliklerin anne ve bebek sağlığı üzerindeki olumsuz etkilerinin önlenmesi

ile anne-çocuk sağlığının geliştirilmesi ve dolaylı olarak toplum sağlığının iyileştirilmesine sağlanmış olacaktır.

KAYNAKLAR

1. Lasong J, Zhang Y, Gebremedhin SA, Opoku S, Abaidoo CS, Mkandawire T et al. Determinants of modern contraceptive use among married women of reproductive age: a cross-sectional study in rural Zambia. *BMJ open*, 2020;10(3):e030980.
2. Şantaş G, Eryurt MA. Gebeliği önleyici modern yöntem kullanımının iç göç, sosyodemografik ve sosyoekonomik faktörler ile ilişkisi. *Türkiye Klinikleri Journal of Health Sciences*, 2020;5(1):46-55.
3. Uçtu AK; Karakoç H, Özerdoğan N. Evlendirme dairesine başvuran kadınların aile planlaması yöntem kullanımı ve hizmet alımına ilişkin görüşlerinin değerlendirilmesi. *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, 2018;7(1):12-21.
4. Asresie MB, Fekadu GA, Dagnev GW. Contraceptive use among women with no fertility intention in Ethiopia. *PloS ONE*, 2020;15(6):e0234474.
5. Ahmed S, Li Q, Liu L, Tsui AO. Maternal deaths averted by contraceptive use: an analysis of 172 countries. *The Lancet*, 2012;380:111-125.
6. Çalikoğlu, EO, Yerli EB, Kavuncuoğlu D, Yılmaz S, Koşan Z, Aras A. Use of family planning methods and influencing factors among women in Erzurum. *MedSci Monit*, 2018;24:5027-34.
7. Hacettepe Üniversitesi Nüfus Etütleri Enstitüsü. 2013 Türkiye Nüfus ve Sağlık Araştırması. T.C. Kalkınma Bakanlığı ve Tübitak. Ankara, Türkiye. 2014. p.75-94. [cited 2020 August 10] Available from: http://www.hips.hacettepe.edu.tr/tsa2013/rapor/TNSA_2013_ana_rapor.pdf
8. Hacettepe Üniversitesi Nüfus Etütleri Enstitüsü. 2018 Türkiye Nüfus ve Sağlık Araştırması. T.C. Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı ve Tübitak. Ankara, Türkiye. 2019. p.84-90. [cited 2020 August 12] http://www.hips.hacettepe.edu.tr/tsa2018/rapor/TNSA2018_ana_Rapor.pdf
9. Fotso JC, Cleland J, Mberu B, Mutua M, Elungata P. Birth spacing and child mortality: an analysis of prospective data from the Nairobi urban health and demography surveillance system. *Journal of Biosocial Science*, 2013;45(6):779-98.
10. Gavas E, İnal S. Türkiye’de kadınların aile planlaması yöntemleri kullanma durumları ve tutumları: sistematik derleme. *Sağlık ve Yaşam Bilimleri Dergisi*, 2019;1(2):37-43.
11. Toptaş B, Aksu H. Contraceptive use in perimenopausal women. *Journal of Human Sciences*, 2020;17(2):548-57.
12. Kutlu R, Kılıçaslan AÖ. Bir aile planlaması polikliniğine başvuran kadınların rahim içi aracı terk

- etme nedenleri. Türkiye Aile Hekimliği Dergisi, 2014;18(3):149-55.
13. Balcıoğlu H, Göker N. Şişli Etfal Eğitim ve Araştırma Hastanesi aile planlaması merkezine başvuran hastaların tercih ettikleri doğum kontrol yöntemi dağılımı, Eurasian Journal Of Family Medicine. 2016;5(1):41-5.
 14. Koçak DY, Büyükkayacı Duman N, Topuz Ş, Yılmazel G, Güngör T, Başçı AB. Üreme çağındaki kadınların acil kontrasepsiyon ile ilgili bilgi, tutum ve davranışları, Jinekoloji Obstetrik ve Neonatoloji Tıp Dergisi. 2016;13(3):112-16.
 15. Şantaş F, Çelik Y. Türkiye’de gebeliği önleyici modern yöntem kullanımı. Acıbadem Üniversitesi Sağlık Bilimleri Dergisi. 2018;9(3):255-265.
 16. The World Bank. Contraceptive prevalence, any methods (% of women ages 15-49). 2017. [cited 2020 August 12] <https://data.worldbank.org/indicator/SP.DYN.CON.U.ZS>
 17. Dakhly DMR, Bassiouny YA, Bayoumi YA, Gouda HM, Hassan AA, Hassan AA et al. Current contraceptive trends among married Egyptian women: a cross-sectional survey. Eur J Contracept Reprod Health Care, 2018;23(5):351-56.
 18. Abdel-Salam DM, Albahlol IA, Almusayyab RB, Alruwaili NF, Aljared MY, Alruwaili MS et al. Prevalence, correlates, and barriers of contraceptive use among women attending primary health centers in Aljouf Region, Saudi Arabia. Int J Environ Res Public Health, 2020;17(10):3552.
 19. Black A, Rouhani S, Cook J. Adherence to contraceptive use among Canadian women of reproductive age: results of a national survey. Journal of Obstetrics and Gynaecology Canada. 2019;41(5):712.
 20. Lindh I, Skjeldestad FE, Gemzell-Danielsson K, Heikinheimo O, Hognert H, Milsom I, et al. Contraceptive use in the Nordic countries. Acta Obstetrica et Gynecologica Scandinavica, 2017;96(1):19-28.
 21. Akintayo-Usman NO, Fatunmbi OJ, Usman SO, Edet-Utan O, Oluberu AO, Omeonu CA et al. Birth control plans and affecting factors among women in Western Nigeria. Turkish Journal of Family Medicine and Primary Care, 2017;11(1):4-9.
 22. Ertop NG, Altay B. 15-49 yaş arası evli kadınların kullandıkları aile planlaması yönteminin eş uyumuna etkisinin incelenmesi. Kırıkkale Üniversitesi Tıp Fakültesi Dergisi, 2012;14(3):1-8.
 23. Haliloğlu S, Gündoğdu YP, Evcimen TS, Çivilibal M. Aile Planlaması Polikliniğine Başvuran Hastalarda Gebelikten Korunma Yöntemlerinin Değerlendirilmesi. Eurasian Journal Of Family Medicine, 2013;2(2):70-6.
 24. Sağlık Bakanlığı. Cinsel sağlık ve üreme sağlığı ulusal stratejiler ve eylem planı (2005-2015). 2010. p.13-48. [cited 2020 August 12] Retrieved from <https://sbu.saglik.gov.tr/Ekutuphane/kitaplar/a%C3%A7sap9.pdf>
 25. Dinç A. 40 yaş üzeri evli kadınların kontraseptif tercihlerinin incelenmesi. Zeynep Kamil Tıp Bülteni, 2018;49(3):251-55.
 26. Nyarko SH. Spatial variations and socioeconomic determinants of modern contraceptive use in Ghana: A Bayesian multilevel analysis. PlosOne, 2020;15(39):e0230139.